

OSVRTI I PRIKAZI

Miloje Đorđević: *Verbalphrase und verbvalenz, Deutsch im Kontrast 2*, Institut für deutsche Sprache Mannheim, Julius Groos Verlag, Heidelberg 1983.

Drugi svezak edicije »Deutsch im Kontrast« Instituta za nemački jezik u Manhajmu izašao je sa naslovom *Verbalphrase und Verbvalenz* (Verbalna fraza i valentnost glagola). Knjiga sadrži tri kontrastivne analize sarajevskog germaniste Miloja Đorđevića i predlog Ulriha Engela i Pavla Mikića za kontrastivno istraživanje glagola nemačkog i srpskohrvatskog odnosno hrvatskosrpskog jezika.

M. Đorđević analizira nemačke modalne glagole, infinitivne i modalitetne glagole i vrši poređenje sa srpskohrvatskim ekvivalentima na osnovu teorijskih postavki gramatike zavisnosti (Dependenzgrammatik) kakvu je sedamdesetih godina razvio Ulrich Engel sa saradnicima Instituta za nemački jezik u Manhajmu. Tako se čitaocu na nov način prezentuju veoma relevantna poglavlja kontrastivne gramatike:

1. »Nemački modalni glagoli i njihovi ekvivalenti u srpskohrvatskom« (5—83) zainteresovali su M. Đorđevića u morfosintaksičkim i semantičkim koordinatama. On se priključuje mišljenju savremenih germanista i teoretičara koji osim šest »klasičnih« modalnih glagola ovamo ubrajaju i glagole *werden* i (*nicht*) *brauchen*. On ustanovljava da modalni glagoli u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku pokazuju izvesne zajedničke osobine među kojima su sledeće najbitnije: u oba jezika ovi glagoli modifikuju glagolski proces, grade svoj rečenični obrazac, zahtevaju dopunu u vidu drugog (punog) glagola sa kojim grade kompleksan predikat, glagolsku frazu. Signifikantna je »identičnost subjekta« između modalnog glagola i njegove dopune. Predikacija je određena glagolom — dopunom. Modalni glagoli ne grade oblike imperativa niti pasiva. Zanimljivo je da modalni glagoli mogu stajati i bez dopune u slučajevima kada postoji homonimni glagol koji je u stanju da samostalno konstituiše rečenični obrazac (*Er kann Englisch. — On zna engleski*), ili u eliptičnim rečenicama u kojima se i bez realizovane dopune, iz prethodnog konteksta, može zaključiti o kojem je (punom) glagolu reč ili je prisutna neka od direktivnih dopuna. Ove navedene osobine autor potkrepljuje brojnim primerima iz savremene nemačke beletristike i rečnika (to čini i u ostalim analizama u ovoj knji-

zi). Ovi primeri pokazuju i zašto kod nekih rečenica dolazi do pojave interferencije prilikom usvajanja jednog ili drugog jezika.

2. »Infinitivni glagoli u nemačkom i njihovi ekvivalenti u srpskohrvatskom« (85—126) tema je koja otkriva mnoštvo problema sa kojima se susreću svi koji pokušaju da kontrastiraju dva jezička sistema. Nakon što je dao definiciju infinitivnih glagola (i ovde autor polazi unidirekcionalno od nemačkog jezika), M. Đorđević navodi morfološka i morfosintaksička obeležja ovih glagola da bi prešao na upotrebu i značenje njihovo. U nemačkom jeziku infinitivni glagoli imaju dopunu u obliku infinitiva bez ZU, a subjekat te dopune je u akuzativu. Reč je o verbalnim frazama sa glagolima *heißen, lassen, lehren, schicken* i o tzv. a. c. i. glagolima odn. glagolima percepcije. Ovi glagoli pokazuju specifičnost u građenju perfekta i pluskvamperfekta, što je ilustrovano brojnim primerima. Međutim, u komunikativnom procesu frekventniji su homonimni puni glagoli pa se ovde ukazuje na jednu od najznačajnijih osobina njihovih: oni ne konstituišu rečenični obrazac. Pošto je ukazano na nepostojanje »identičnosti subjekta« (ilustrovano dijagramom na str. 93), navedeni su uslovi za komutaciju i anaforizaciju infinitivske rečenice. Ove dve pojave su u velikoj zavisnosti od semantike infinitivnog glagola. Govoreći o strukturi srpskohrvatskih prevodnih ekvivalenata autor konstatuje da se na osnovu analiziranja primera uočava vrlo heterogena slika: infinitivni glagoli se u srpskohrvatski prenose: a) »tranzitivnim« glagolima koji se ne kombinuju sa nekim drugim glagolom, b) modalnim glagolima »dati se« i »moći« i c) glagolima koji vezuju akuzativ, odnosno dativ, i imaju dopunu u obliku zavisne rečenice sa veznikom DA. U tabelarnom pregledu infinitivnih glagola date su mogućnosti prevođenja na srpskohrvatski i varijacije.

3. »Modalitetni glagoli u nemačkom i srpskohrvatskom« (129—196) veoma su interesantni za svakog ko se bavi konfrontacijom nemačkog i srpskohrvatskog jezika. U srpskohrvatskom oni su još uvek nedovoljno opisani, a u nemačkoj literaturi nisu usaglašeni kriteriji za njihovo razgraničavanje. Stoga je M. Đorđević, kako sam kaže, izvršio analizu ovih glagola i determinisao ih prvenstveno iz praktičnih, didaktičnih razloga. On prihvata klasifikaciju modalitetnih glagola kakvu je predložio Ulrich Engel u svojoj knjizi »Syntax der deutschen Gegenwartssprache«, Berlin 1982. Ni u nemačkom, a ni u srpskohrvatskom ovi glagoli nisu samostalni, nego se vezuju sa još jednim glagolom (u nemačkom je to glagol u infinitivu sa ZU, a u srpskohrvatskom je dopuna ili glagol u infinitivu ili konstrukcija DA + prezent: *Peter traut sich nicht, allein nach Hause zu gehen. — Peter se ne usuđuje ići sam kući / da sam ide kući*). Za većinu modalitetnih glagola u nemačkom važi činjenica da se pun glagol u funkciji dopune ne može anaforizirati. Posebno je ukazano na glagole kod kojih je anafora moguća i navode se uslovi pod kojima se anaforizacija ostvaruje. U domenu semantike ovih glagola autor registruje zajedničke osobine i razlike, a u traženju prevodnih ekvivalenata on pokušava da ustanovi pravila koja se mogu primeniti u prevođenju. Posebno se ukazuje na glagole kojima se može

preneti glagolski aspekt, što je od velike koristi, pošto se u pogledu aspekta glagolski sistemi nemačkog i srpskohrvatskog jezika znatno razlikuju. Naime, nemački jezik nema posebnih morfoloških sredstava da izrazi aspekt glagola, iako je mnogostrukim mogućnostima modifikacije moguće pokazati aspektualno polarizovan glagol. Prilikom prevođenja na srpskohrvatski često je potrebno izvršiti selekciju prema perfektivnom i imperfektivnom aspektu što pretpostavlja izvesne pre-supozicije tekstualne lingvistike. Zato je lista glagola sa prevodnim ekvivalentima veoma dobrodošla (ona se neopravdano naziva »šematskim prikazom«).

Sva tri rada u ovoj knjizi M. Đorđević je potkrepio sa 363 primera.

Poslednji prilog u ovoj knjizi daju Ulrich Engel i Pavao Mikić: »Predlog za kontrastivni opis valentnosti u nemačkom i srpskohrvatskom« (197—255). Autori ukazuju na potrebu iscrpnog opisa rečenične strukture jezika koji se konfrontiraju smatrajući da se opis tipičnih rečeničnih struktura može najadekvatnije izvršiti na osnovu teorije valentnosti glagola. Za nemački jezik već postoje brojni radovi o tome, a u srpskohrvatskom su u toku ispitivanja u okviru projekta koji jugoslovenski germanisti ostvaruju sa saradnicima Instituta za nemački jezik u Manhajmu. Autori Engel i Mikić daju predloge za detaljan opis valentnosti glagola koji sadrži samo morfosintaksičke komponente (navodi se definicija dopuna i dodataka uz glagol po postavkama teorije valentnosti Englove škole, definicija rečeničnog obrasca i rečeničnog plana, rečenica kao dopuna i definicija korelata). Svoje preporuke za kontrastiranje dva jezička sistema autori završavaju preporukama za stvaranje takvih rečnika koji će sadržavati podatak o valentnosti glagola jer će samo tako informacije o upotrebi glagola biti pouzdane.

Knjiga »Verbalna fraza i valentnost glagola« predstavlja sistematizovanu studiju mnogostrukih aspekata upotrebe glagola u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku i solidan pokušaj da se na dosta sigurnoj teorijskoj osnovi opišu i uporede pojave u glagolskom kompleksu. Ovakva knjiga je neophodna dopuna dosadašnjem kontrastivnom istraživanju jugoslovenskih germanista i neće je zaobići niko ko se bavi proučavanjem jezika ili didaktičkim radom. U potpunosti njen će se doprinos moći sagledati kada svoj sud i primedbe budu izrekli i stručnjaci koji se bave proučavanjem srpskohrvatskog odn. hrvatskosrpskog jezika. Možemo joj poželeti da diskusija o njoj bude stimulatívna i da dovede do novih saznanja.

Marija Bačvanski